

Bakalářská práce

2022

Andrea Tauscherová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Koncentrační tábor Dachau

Andrea Tauscherová

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Koncentrační tábor Dachau

Andrea Tauscherová

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Fischerová, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Evě Fischerové, Ph.D. za trpělivost, cenné rady a odborné vedení mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2022

.....

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Koncentrační tábor	3
3	Táborový řád	15
4	Běžný den vězně v roce 1933.....	17
5	Kategorizace vězňů	20
5.1	Homosexuálové.....	21
5.2	Svědkové Jehovovi.....	21
5.3	Interbrigadisté	22
5.4	Romové	22
5.5	Vězni z okupovaných zemí	23
5.6	Židé	24
5.6.1	Židé v moci nacistů.....	24
5.6.2	Židé v Dachau	27
5.7	Českoslovenští vězni.....	27
6	Závěr	31
7	Seznam použitých zdrojů	33
7.1	Seznam literatury	33
7.2	Seznam internetových zdrojů.....	34
8	Resumé.....	36

1 Úvod

Předložená bakalářská práce se věnuje nejstaršímu a nejdéle fungujícímu nacistickému koncentračnímu táboru Dachau, který byl primárně určen pro politické vězně a později i pro židy. Tábor se nechvalně zapsal do dějin kvůli brutálnímu násilí páchaném na těchto vězňích. Stal se v podstatě prototypem pro ostatní nacistické koncentrační a vyhlazovací tábory, které se inspirovaly v jeho exteriérech a interiérech, ale i v organizaci.

Práce má za cíl přiblížit historii koncentračního tábora od jeho založení po následné osvobození americkou armádou. Je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola je zaměřena na vznik a vývoj koncentračního tábora, který založil SS-Reichsführer Heinrich Himmler. Tato kapitola se dále věnuje výstavbě tábora, jeho pobočným táborům a rovněž přibližuje táborové velitele. Autorka se v uvedené kapitole zároveň zabývá transformací tábora, jakožto výchovného zařízení a věznice pro politické vězně z Bavorska, v nástroj pro systematické zneškodňování osob, jež se pro nacistický režim staly nepohodlnými. Následně pojednává o osvobození tábora 42. a 45. pěší divizí 7. americké armády. Předmětem druhé kapitoly je nově vzniklý táborový řád a organizační struktura, které vytvořil SS-Obergruppenführer Theodor Eicke a později použil na všechny další koncentrační tábory. Třetí kapitola popisuje, jak vypadal běžný den vězně v roce 1933 a jaké měl vězeň povinnosti. Poslední kapitola se věnuje kategorizaci vězňů v táboře Dachau, přičemž v jejím úvodu jsou detailně popsána označení vězeňského oblečení. Tato kapitola se dále k lepší přehlednosti dělí na sedm podkapitol zaměřených na rozdělování vězňů do skupin, např. na homosexuály, interbrigadisty, Romy, Čechoslováky a židy.

Při psaní bakalářské práce použila autorka mnoho odborných publikací zabývajících se daným tématem. Jedním z nejužitečnějších zdrojů se stala publikace Stanislava Zámečnicka s názvem *To bylo Dachau*, kde autor detailně popisuje celý táborový komplex, jeho organizaci i mimořádné události. Přínosnou byla rovněž kniha od Wolfganga Benze a Barbary Distel *Der Ort des Terrors* s podtitulem *Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*, která mapuje celou historii koncentračního tábora Dachau. K pochopení táborového řádu posloužila kniha *Řád teroru:*

koncentrační tábor od Wolfganga Sofskyho. Za vhodný zdroj autorka také považuje knihu od Vlastislava Kroupy *Koncentrační tábory „třetí říše“: Dachau, Mauthausen*, popisuje se zde stručně, ale výstižně historie koncentračního tábora. O každodenním životě vězňů v koncentračních táborech píše Miloslav Moulis a Roman Cílek v publikaci *Zapomeňte, že jste byli lidmi... Nacistické koncentrační tábory – symbol barbaství*. Autentické vzpomínky přeživších přináší sborník *Almanach Dachau: Kytice událostí a vzpomínek...* jehož autorem je Emanuel Faltus. Autorka dále využila knihy, které sepsali samotní vězni koncentračního tábora, např. knihu od Heinze J. Hermmanna s názvem *Můj boj proti konečnému řešení: Z Opavy a Prostějova přes Terezín, Osvětim – Birkenau a Dachau do Izraele* nebo publikaci v německém jazyce *KZ – Dachau eine Welt ohne Gott*, jejímž autorem je Sales Hess. V podkapitole o židovských věznicích autorka nejčastěji využívala dvě publikace. První kniha od Yvese Ternona *Genocidy XX. století* popisuje příčiny zločinů proti lidskosti, genocidní masakry a genocidy, které proběhly ve 20. století. Obdobné řeší Norman M. Naimark v díle *Plameny nenávisti*. Informace o osvobození koncentračního tábora autorka čerpala z knihy *A brány se otevřely... Osvobození 1945: Dachau – Osvětim – Terezín* od Milana Hese.

2 Koncentrační tábor

Z podnětu podřízených služeben a místních formací *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*¹ (dále jen NSDAP) založili nacisté první koncentrační tábory. Nebyly tedy zřízeny z iniciativy centrální říšské vlády. Poté však byla většina táborů podřízena státním úřadům, policii, předsedům vlády či ministerstvům vnitra.² Říšský ministr vnitra Wilhelm Frick jmenoval 9. března 1933 SS-Reichsführera Heinricha Himmlera prozatímním policejním prezidentem v Mnichově. O dva týdny později prohlásil Himmler na tiskové konferenci, že bude 22. března nedaleko Dachau otevřen první koncentrační tábor s kapacitou pro 5000 lidí.³ Ještě před založením tohoto koncentračního tábora existovaly ve Třetí říši provizorní káznice. Jednalo se o káznice Oranienburg, Lugau a Plauen.⁴ Dále se v Německu zřizovaly dočasné tábory, např. Nohra, Königstein-Heuberg nebo Hohnstein. Tábor Dachau se od nich lišil tím, že ho Himmler zřídil jako trvalé zařízení pro bavorské země.⁵

V Dachau nacisté vytvořili vzorový koncentrační tábor, který se stal modelem pro další tábory.⁶ Koncentrační tábor Dachau se nacházel ve vzdálenosti přibližně tři kilometry od stejnojmenného městečka a asi šestnáct kilometrů severozápadně od hlavního bavorského města Mnichova. Tábor ležel v bahnitě půdě a rašeliništi. V roce 1916 zde Německá říše vybudovala muniční továrnu, po skončení první světové války na základě versailleských nařízení musela továrnu roku 1920 zrušit. Zbyly po ní budovy, které rychle chátraly a zarůstaly. Jelikož byl objekt továrny obehnan vysokou zdí, továrna se stala vhodným pozemkem pro vytvoření koncentračního tábora.⁷ Již zmíněného 22. března dorazilo do tábora prvních 100 vězňů. Ubytovali se ve větší zděné, ostnatým drátem ohrazené, budově. V místnosti se jako jediné zařízení nacházely slavníky na studené betonové podlaze. Vězni, kteří byli většinou němečtí komunisté, měli za úkol připravit tábor na příjezd dalších vězňů. V květnu se počet vězňů zvýšil na

¹ Národně socialistická německá dělnická strana.

² SOFSKY, Wolfgang, *Řád teroru: koncentrační tábor*, Praha 2006, s. 41.

³ ZÁMEČNÍK, Stanislav, *To bylo Dachau*, Praha 2003, s. 17.

⁴ HES, Milan, *A brány se otevřely... Osvobození 1945: Dachau – Osvětim – Terezín*, Praha 2015, s. 18.

⁵ ZÁMEČNÍK, s. 18.

⁶ KROUPA, Vlastislav, *Koncentrační tábory „třetí říše“: Dachau, Mauthausen*, Praha 1986, s. 5.

⁷ DISTEL, Barbara, BENZ, Wolfgang, *Des Ort des Terrors. Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager. Band II. Frühe Lager*, München 2005, s. 233.

2033.⁸ První skupinu vězňů tvořili sociální demokraté, politici z občanských stran, monarchisté a funkcionáři z bavorské lidové strany.⁹ Prvním velitelem bavorského tábora se stal do června roku 1933 SS-Hauptsturmführer Hilmar Wäckerle, který vypracoval na žádost Himmlera soubor předpisů, tzv. „Zvláštní ustanovení“ o zacházení s vězni. Vězni měli být rozděleni do tří kategorií; základní, privilegované a trestné kategorie. „Na území tábora měl panovat permanentní výjimečný stav s drakonickým uplatňováním trestu smrti a s právem strážní používat střelné zbraně při každém pokusu o útěk. [...] Lagerkommandant měl mít soudní pravomoc s výjimkou hrdelní. Tresty smrti by pod jeho předsednictvím vynášel jím jmenovaný táborový soud, sestávající z jednoho až dvou důstojníků SS a z jednoho člena strážního oddílu.“¹⁰ Je zřejmé, že hlavním motivem byla snaha, aby *Schutzstaffel*¹¹ (dále jen SS) získala nad uvězněnými lidmi neomezené pravomoci. Himmler zamýšlel, že vybuduje tábor se svými zákony a s vlastní výkonnou i soudní mocí. Jen financování by náleželo Bavorsku nebo Třetí říši, ale tyto plány se ještě nepovedly Himmlerovi zrealizovat. Dne 29. května 1933 podal státní zástupce Karl Wintersberger ministerskému radovi Friedrichu Döbigovi na ministerstvu spravedlnosti zprávu o vraždách, které se děly v Dachau, a současně s tím mu předal opis táborového řádu. Tato záležitost se začala projednávat a Himmler musel nahradit táborového velitele Wäckerleho novým *Lagerkommandantem*¹². Dne 26. června 1933 se jím stal SS-Obergruppenführer Theodor Eicke.¹³

Nový velitel důkladně přepracoval Wäckerleovy předpisy a vydal je v platnost v říjnu 1933 pod názvem „*Disciplinární a trestní řád pro vězeňský tábor*“.¹⁴ Pravidla stanovovala teror a násilí, ukazovala dozorcům, co vše si mohou dovolit. Vedoucí tábora a jeho podřízení se snažili zlomit osobnost vězňů. Proto v táboře probíhaly tzv. uvítací procedury. Zatčení vězni museli po příjezdu projít špalírem esesmanů, kde je

⁸ ZÁMEČNÍK, s. 18–19.

⁹ Tamtéž, s. 19.

¹⁰ Tamtéž, s. 29.

¹¹ Schutzstaffel byla ozbrojená organizace stoupenců Adolfa Hitlera, jež vytvořila NSDAP v roce 1925. *Vznik a první nasazení jednotek SS*. In: Válka.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10433-Vznik-a-prvni-nasazeni-jednotek-SS>.

¹² Velitel koncentračního tábora.

¹³ DISTEL, s. 236–237.

¹⁴ ZÁMEČNÍK, s. 31.

ztloukli. Postupem času nabývalo toto uvítání zruďnější podoby, již v prvních týdnech docházelo při příjmech k vraždám, které nepřežili dva židé Wilhelm Aron a Louis Schloss.¹⁵ Koncentrační tábor Dachau také nechvalně proslul tím, že se v něm prováděly lékařské pokusy, např. nakažení vězňů malárií, experiment s výškovým rozdílem, podchlazovací a biochemické pokusy a experimenty s pitím mořské vody.¹⁶

Prvním opatřením bylo zřízení táborové věznice, tzv. bunkru, který se skládal z pěti malých kobek s betonovou podlahou, v každé místnosti se nacházely dvě dřevěné pryčny. Vedle bunkru nechali esesmani postavit táborovou ošetrovnu, z níž se později stala menší nemocnice¹⁷. Na začátku podzimu 1933 se začal stavět nový bunkr s jedenácti celami.¹⁸ V roce 1937 zahájili stavbu nového vězeňského tábora. Na výstavbě vězni pracovali každý den, bez ohledu na víkendy nebo svátky. K ruce měli jen málo náradí, např. krumpáč, lopatu, majzlík a kladivo. Kusy betonu a cihel namáhavě odnášeli pryč, stráže je bili a šikanovali. Nový tábor měl výměru 583x278 metrů, vedla kolem něj vysoká betonová zeď s ostnatým drátem nabitým elektřinou a nataženým ve čtyřech linkách. Po obvodu tábora stálo sedm strážních věží, na kterých hlídkovaly skupiny SS. Kdyby chtěl vězeň utéct, musel by nejdříve přeběhnout třímetrový rozlehlý pruh, který esesmani nazývali neutrální zónou. Po vstupu na toto území začaly stráže bez výzvy střílet. Dále by pak musel překonat 2,5 metru široký a 2 metry hluboký příkop, posléze v únikové cestě stála široká bariéra a plot opět z ostnatého drátu nabitý elektřinou.¹⁹

Příjezd do tábora vedl ze západu, přes železnou bránu zvanou *Jourhaus* s nápisem „*Arbeit macht frei*“²⁰ se vstoupilo na *Appellplatz*²¹. Tábor měl rozlohu do obdélníku, po pravé straně stály bunkr a hospodářská budova, ta zabírala celou šířku tábora. Skládala se z kuchyně, koupelny, prádelny, dílny a místnosti pro příjem nových

¹⁵ V prvních měsících provozu tábora docházelo k vícero vraždám a úmrtím, např. nacisté zastřelili tři židovské vězně, kteří byli podle nich „na útěku“, nebo údajně nacista v sebeobraně zabil žida Karla Lehrburgera, když otevíral dopis nožem. DISTEL, s. 235.

¹⁶ ZÁMEČNÍK, s. 217–242.

¹⁷ Byla označována jako Krankenrevier nebo Revier.

¹⁸ ZÁMEČNÍK, s. 24–25.

¹⁹ Tamtéž, s. 69.

²⁰ Práce osvobozuje.

²¹ Prostranství, na němž se shromažďovali vězni.

vězňů.²² Před bunkrem a hospodářskou budovou se nacházel *Appellplatz* a vlevo ve dvou řadách 34 táborových bloků. Mezi bloky vedla široká hlavní ulice tzv. *Lagerstrasse*.²³ Na východní straně naproti vstupní bráně se vcházelo na tzv. plantáž, kde se pro výzkum pěstovaly určené léčivé rostliny.²⁴ Plantáž se stala základním podnikem společnosti SS *Deutsche Versuchsanstalt für Ernährung und Verpflegung GmbH* (Německý výzkumný ústav pro výživu a stravování).²⁵ Označené jednotlivé bloky měly na pravé straně lichá a na levé straně sudá čísla. V prvních dvou barácích přilehlých *Appellplatzu* nebydleli žádní vězni, v jednom z nich se nacházel *Krankenrevier* a ve druhém kantýna, písárna, antropologické muzeum a kancelář pracovního nasazení.²⁶ Blok měl rozměr přibližně 10x100 metrů, byl rozdělený na 4 části, tzv. štuby.²⁷ Každá část se skládala z ložnice a obytné místnosti, v ložnici stály tříposchod'ové palandy se slamníky. V obytné místnosti vlastnil každý vězeň svoji skříňku, kde měl schované nádobí a ručník s kartáčem na boty.²⁸

V létě 1934 se strážé z Dachau společně s Eickem účastnili likvidace jednotek *Sturmabteilung*²⁹ (dále jen SA). Dva útvary dozorců se připojily k zatčení v Bad Wiessee pod záminkou Röhmova puče. V koncentračním táboře esesmani zabili 17 lidí³⁰ zatčených v souvislosti s aférou Röhm³¹. Samotného Ernsta Röhma zavraždil 1. července v cele mnichovské věznice Stadelheim SS-Sturmbanführer Michael Lippert

²² ZÁMEČNÍK, s. 70.

²³ SOFSKY, s. 62.

²⁴ *Topografische Verortung*. In: KZ-Gedenkstätte Dachau [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.kz-gedenkstaette-dachau.de/historischer-ort/topografische-verortung/>.

²⁵ ZÁMEČNÍK, s. 71.

²⁶ Tamtéž, s. 70.

²⁷ KROUPA, s. 12.

²⁸ ZÁMEČNÍK, s. 70.

²⁹ Jednotky *Sturmabteilung* vytvořila NSDAP jako svoji bezpečnostní organizaci. Za úkol měly jednotky SA chránit politické vůdce před případnými útoky. Členové nosili hnědé uniformy, proto se jim začalo říkat „hnědokošiláci“. *Vznik a první nasazení jednotek SS*. In: Válka.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10433-Vznik-a-prvni-nasazeni-jednotek-SS>.

³⁰ DISTEL, s. 243.

³¹ Röhmova aféra je také známá pod označením Noc dlouhých nožů. Mezi 30. červnem a 2. červencem 1934 proběhla v Německu velká čistka ve vedení jednotek SA. Důvodem byla rostoucí moc SA a její mocenský boj s SS. Podle odhadů bylo popraveno více než 200 lidí. *Noc dlouhých nožů 30. 6. 1934 – 87 let*. In: Fronta.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/kalendar/noc-dlouhych-nozu/>.

poté, co Eicke nabídl Röhmovi revolver, aby mohl spáchat sebevraždu.³² Eicke zůstal ve funkci *Lagerkommandanta* tábora Dachau do 6. prosince 1934. V červenci 1934 ho Himmler jmenoval inspektorem koncentračních táborů a jednotek *SS-Totenkopf*, v této funkci přímo podřízenému Himmlerovi. V Dachau ho zastupovali velitel strážního mužstva Lippert a *Schutzhaftlagerführer*³³ SS-Standartenführer Günther Tamaschke. Již zmíněného 6. prosince se Himmler rozhodl na místo *Lagerkommandanta* jmenovat zubního lékaře SS-Oberführera Alexandra Reinera, kterého poté hned záhy odvolal, jelikož bral úplatky v předchozím zaměstnání. Od prosince 1934 do dubna 1936 zastával funkci voják z povolání SS-Oberführer Heinrich Deubel. Podle Eickeho byl příliš dobromyslný a slabý, proto musel post *Lagerkommandanta* opustit. Po dobráckém Deubelovi převzal velení SS-Oberführer Hans Loritz, ten se k vězňům choval velmi krutě a arogantně, proto mu vězni dali přezdívku „Nero“, zůstal ve vedení koncentračního tábora do 7. ledna 1939.³⁴ Za jeho působení došlo ke změně názvu, z *SS-Kompanieführerů* se stali *SS-Blockführeri*.³⁵

Do 24. října 1939 musely úřady pravidelně přezkoumávat a zdůvodňovat vazbu vězňů, následně bylo od tohoto nařízení upuštěno, protože Hlavní říšský úřad bezpečnosti upravil doteď platné nařízení o výkonu ochranné vazby tím ustanovením, že „*vězni ochranné vazby většinou po dobu války propuštění nebudou*“.³⁶ Dále také nastala změna v popravování vězňů. Dne 20. září 1939 vydal SS-Obergruppenführer Reinhard Heydrich směrnici označenou jako „*Zásady vnitřního zajištění státu během války*“, od uvedeného data bylo možné zaslat Himmlerovi telegram s návrhem popravu daného člověka, následně Himmler rozhodl, zda bude člověk žít nebo bude popraven.³⁷

Koncem září 1939 začali nacisté koncentrační tábor Dachau evakuovat a ve všech jeho blocích zřídili výcvikový tábor SS. Vězni šli pěšky na dachauské vlakové nádraží a odtud je vlak převezl do koncentračních táborů Buchenwald, Flossenbürg a

³² MOULIS, Miloslav, CÍLEK, Roman, *Zapomeňte, že jste byli lidmi... Nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*, Praha 2005, s. 69.

³³ Vedoucí tábora ochranné vazby.

³⁴ DISTEL, s. 244.

³⁵ ZÁMEČNÍK, s. 68–69.

³⁶ Tamtéž, s. 90.

³⁷ Tamtéž, s. 89.

Mauthausen.³⁸ Do Buchenwaldu esesmani přemístili 2138 vězňů³⁹, do Flossenbürgu 981 a 1600 vězňů do Mauthausenu. V tábore zůstalo jen 100 vězňů na nejnужnější práci.⁴⁰ Výcvikový tábor oddílů SS provozovalo vedení SS do konce února 1940, pak se sem opět vrací vězni z Flossenbürgu a Mauthausenu. Političtí vězni, kteří byli odvezeni do Buchenwaldu, se do Dachau již nevrátili.⁴¹

V únoru 1940 nastoupil na post *Lagerkommandanta* SS-Sturmbanführer Alexander Piorkowski, v rozhodování ho však převážně nahrazovali *Lagerführeri* Franz Hoffmann a SS-Obersturmführer Josef Jarolin.⁴² Dne 24. dubna 1939 vedení SS zřídilo centrální hospodářskou instituci s názvem *SS-Wirtschafts-Verwaltungshauptamt*⁴³ (dále jen WVHA), v jejímž čele stál Oswald Pohl.⁴⁴ Od 1. října 1940 v koncentračních táborech ustanovil funkci *SS-Arbeitsdienstführer*⁴⁵ a zřídil oddělení *arbeitseinsatzu*⁴⁶. Toto oddělení mělo na starost kartotéky se základními údaji vězňů, rozhodovalo, do jakých pracovních komand pošle vězně, a sestavovalo transporty do jiných táborů.⁴⁷ S přelomem roku 1941 a 1942, kdy Adolf Hitler původně počítal s bleskovou válkou, bylo nutné vyřešit problémy se zbrojením.⁴⁸ Zbrojní potíže měly být vyřešeny pracovním nasazením občanů okupovaných zemí a vězňů koncentračních táborů. WVHA se tedy přeorientovala na válečné využití koncentračních táborů. S tím souvisela změna ve vedení táborů. Pracovní dobu nesmělo nic omezovat, dozorcí měli vězně popohánět v rychlejší práci, ale ne násilím. Táboroví lékaři měli za úkol snížit úmrtnost vězňů. Vězni mohli dostávat více balíčků z domova, dokonce byly k vidění i pokusy o omezení táborových trestů. Uvedené pokyny, které nařídila WVHA, nevedly ke zlepšení situace v táborech. Vedení SS nehodlalo tábory zásobit jídlem ani zdravotnickými pomůckami, vězně nasazovalo do pobočných komand, které si

³⁸ KAŠÁK, Karel, *Češi v koncentračním táboře Dachau*. In: FALTUS, Emanuel (ed.), *Almanach Dachau*. Kytice událostí a vzpomínek, Praha 1946, s. 17.

³⁹ Mezi uvedenými vězni byli i všichni vězni české národnosti.

⁴⁰ ZÁMEČNÍK, s. 92.

⁴¹ KAŠÁK, s. 18.

⁴² DISTEL, s. 258.

⁴³ Hlavní úřad SS pro správu a hospodářství.

⁴⁴ ZÁMEČNÍK, s. 96.

⁴⁵ Vedoucí pracovní služby měl na starost dělbou práce a přidělování stráží a kápů. Tamtéž.

⁴⁶ Pracovní nasazení.

⁴⁷ ZÁMEČNÍK, s. 97.

⁴⁸ DISTEL, s. 258.

pronajímaly soukromé firmy, jež se zabývaly zbrojařskou výrobou. Denně pracovali 11 nebo 12 hodin a do práce chodili dlouhé pochody. To samozřejmě vedlo k smrtelnému vyčerpání vězňů.⁴⁹ Od července do prosince 1942 byla měsíční úmrtnost 9,89 %.⁵⁰

Po Piorkowskim nastoupil 1. září 1942 SS-Obersturmbanführer Martin Weiß, kterého vězni považovali za slušného člověka, jelikož se radikálně změnil přístup k vězňům.⁵¹ Ale Weiß jen plnil rozkazy WVHA, a to omezit úmrtnost a zlepšit fyzickou kondici vězňů k ještě lepší pracovní výkonnosti. Během jeho působení v Dachau bylo v táboře oběšeno 35 lidí a 18 lidí zastřeleno.⁵² Vězni mohli dostávat během působení Wieße v táboře neomezené zásilky potravin z domova, zejména zahraničním vězňům chodilo hodně balíčků, proto si založili neoficiální charitu. Na základě seznamů potravin rozdávali jídlo ostatním vězňům, kteří žádný balíček nedostali. Zajímavostí je také to, že vězni měli možnost zhlédnout asi osm filmů a stejně tolik zpravodajství o německých úspěších na frontě. Do tábora byl totiž přivezen promítací přístroj, který promítal nejdříve na bloku č. 4 a poté v koupelně.⁵³

V prosinci 1942 se začala v táboře šířit epidemie břišního tyfu. V lednu 1943, po rychlém naplňování nemocnice, vyhlásili nacisté v táboře karanténu trvající až do 15. března. Esesmani nařídili provádět pravidelné dezinfekce baráků, oblečení i samotných vězňů. Záchody museli vězni po každém použití umýt a vydezinfikovat vápnem, poté si měli povinnost umýt ruce v dezinfekčním roztoku, proto stále drželi hlídky a kontrolovali ostatní vězně, zda dodržují tyto nařízené podmínky. V samotném táboře zůstalo jen málo esesmanů, kteří si vězňů nepříliš všímali.⁵⁴ Tyfem se nakazilo přibližně 1000 lidí a 200 lidí na něj zemřelo.⁵⁵ Dne 31. září přešel do vedení koncentračního tábora SS-Hauptsturmführer Eduard Weiter. Nacisté se snažili různými způsoby zvednout pracovní výkonnost, proto na jaře 1943 zavedli výkonové odměny a prémie, zřídili v táborech nevěstince a vězni dostávali prémiové poukázky, za které si

⁴⁹ SOFSKY, s. 180.

⁵⁰ ZÁMEČNÍK, s. 198.

⁵¹ DISTEL, s. 259.

⁵² ZÁMEČNÍK, s. 210.

⁵³ Tamtéž, s. 213.

⁵⁴ HESS, Sales, *KZ – Dachau eine Welt ohne Gott*, Nürnberg 1985, s. 198.

⁵⁵ DISTEL, s. 260.

mohli nakoupit cigarety.⁵⁶ V Dachau existoval nevěstinec do 11. května 1944, ale političtí vězni ho zcela ignorovali, a proto ke zvýšení pracovní výkonnosti nepřispěl.⁵⁷

Od léta 1941 si začali vězni všimnout podezřelého množství aut dopravujících do tábora lidi, o kterých vězni nevěděli, jaké jsou národnosti. Vězni vždy museli opustit prostranství bunkru, následně se z nedaleké střelnice začalo ozývat střelení a poté auta odjela. Až později se vězni dozvěděli, že esesmani popravovali sovětské válečné zajatce. Odhaduje se, že se počet zastřelených Sovětů blíží k 5000.⁵⁸

S tím, jak přicházelo mnoho vězňů ze zahraničí, se začala úmrtnost zvyšovat. Proto vedení SS v létě 1940 postavilo vedle tábora krematorium, které vypadalo jako malý domek s křemennou pecí, jež měla dva otvory, kam se vkládaly mrtvolky. V květnu 1941 zřídilo vlastní táborovou matriku, aby se úmrtnost utajila před civilním světem. V téže době již kapacita krematoria nestačila. V táboře zemřelo 2576 vězňů a k tomu se muselo ještě nechat zpopelnit několik tisíc sovětských zajatců.⁵⁹ Proto vedení koncentračního tábora přistoupilo k zřízení nového krematoria společně s plynovou komorou. Stavba trvala celý rok, začala na jaře 1942 a skončila 1943. I se starší křemennou pecí se v táboře nacházelo celkem šest. Stejně jako i v jiných koncentračních táborech byla plynová komora určena pro usmrcování cyklonem B. S největší pravděpodobností nacisté plynovou komoru vůbec nepoužili, alespoň ne k hromadnému zabíjení. Někteří svědci hovoří jen o zkušebním plynování.⁶⁰

Ke koncentračnímu táboru Dachau patřilo 140 satelitních táborů, jež se nacházely převážně v jižním Bavorsku. V pobočných táborech, kde byli vězni ušetřeni týrání, šikan a epidemií a kde přicházeli do kontaktu s prostým obyvatelstvem, měli větší šanci na přežití než v základním táboře. Šance na život se snižovala v táborech zaměřených na zbrojní výrobu, protože se zde práce vynucovala brutálním násilím a hygienické podmínky se rovnaly katastrofě.⁶¹ Po zapojení vězňů do válečné výroby

⁵⁶ SOFSKY, s. 180–181.

⁵⁷ DISTEL, s. 260.

⁵⁸ ZÁMEČNÍK, s. 163.

⁵⁹ Tamtéž, s. 245.

⁶⁰ DISTEL, s. 266.

⁶¹ Tamtéž.

v roce 1943 Himmler zřídil několik velkých vnějších pobočných táborů, např. Allach nebo tábor v Augsburgu. V Augsburgu vězni pracovali na letecké výrobě, jež se stala cílem leteckých útoků Spojenců, a protože útoky začaly být stále častější, rozhodlo ministerstvo zbrojní výroby, že se produkce přesune do podzemí. Z tohoto důvodu nechal ministr Albert Speer zřídít pobočné tábory Dachau v Mühldorfu a Kauferingu. Vybudování podzemních továren vyžadovalo obrovskou pracovní sílu, tudíž v létě 1944 nařídil Hitler deportaci židovských vězňů z Maďarska a také z koncentračních táborů v Osvětimi, Kaunasu a Varšavy. Na těchto bunkrech, kde měly být zhotoveny stíhací letouny, pracovalo zhruba 30 000 vězňů, z nichž více než třetina zemřela.⁶²

Na podzim 1944 panovaly v Dachau otřesné poměry související s přelidněním, protože stále přijížděly další transporty, s nimiž se v táboře objevovaly nejrůznější nemoci, např. v listopadu se do tábora dostal s maďarskými transporty⁶³ skvrnitý tyfus, kterému od listopadu 1944 do dubna 1945 podlehl 15 508 lidí.⁶⁴ Zde stojí za připomenutí solidarita českých vězňů, zejména kněží, kteří pašovali do tábora léky a vitamíny. Když nemoci podlehla většina zdravotnického personálu, sami kněží se o vězně starali a celý den dávali poslední pomazání.⁶⁵ Z výpovědi Heinze J. Herrmanna je zřejmé, že v této době měli vězni dostatek jídla, protože vězni z Nizozemska a Belgie, kteří dostávali přes Červený kříž balíčky s potravinami a oblečením, se ochotně s ostatními podělili.⁶⁶

Jak americká armáda postupně osvobozovala německá území, začali nacisté organizovat evakuační transporty z koncentračních táborů. Vězni spekulovali, co se má stát s táborem Dachau, obávali se, že esesmani chtějí tábor zničit a vězně postřílet. Tato domněnka se nepotvrdila, jelikož český vězeň našel na plantáži ústřížek telegramu, který obsahoval Himmlerův rozkaz, že musí být tábor evakuován a žádného vězně

⁶² *Außenlagernetz KZ Dachau*. In: KZ – Gedenkstätte Dachau [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.kz-gedenkstaette-dachau.de/historischer-ort/aussenlagernetz-kz-dachau/>.

⁶³ HESS, s. 211.

⁶⁴ ZÁMEČNÍK, s. 303.

⁶⁵ *Koncentrační tábor Dachau – Symbol utrpení českých kněží*. In: Moderní dějiny [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/koncentracni-tabor-dachau-symbol-utrpeni-ceskych-knezi/>.

⁶⁶ HERRMANN, Heinz J., *Můj boj proti konečnému řešení: Z Opavy a Prostějova přes Terezín, Osvětim – Birkenau a Dachau do Izraele*, Brno 2008, s. 104.

nesmí získat spojenci.⁶⁷ Dne 23. dubna 1945 započala evakuace přibližně 2000 židovských vězňů, měli být dopraveni vlakem do sběrného tábora gestapa u Innsbrucku. Esesmani nesehnali lokomotivu, proto tam část vězňů druhý den odvezli nákladními auty a zbytek těchto židů následně dopravili na uvedené místo rovněž nákladními auty 27. dubna. Den před odjezdem museli všichni zbývajících vězňů nastoupit na *Appellplatz* a vedení SS rozhodla, že do pěšího transportu napochodují všichni Němci, Rusové a židé, celkem bylo touto cestou evakuováno 8646 lidí.⁶⁸ Zde vězněný vyšehradský kanovník Josef Beneš vzpomínal: „26. dubna nás bylo v táboře kolem 40 tisíc a po rozkazu na nástup se všude šířila zpráva, že nás převezme Červený kříž, jaké zklamání, když byl vyhlášen pokyn k transportu. Věděli jsme, co obnáší takový pochod. Nedostatek jídla, vody, a pokud člověk padne, či omdlí, je bez milosti dozorcem zastřelen. [...] 28. dubna prudce prší, za bariérou drátu vidíme, že v barácích esesmanů je živo, kvílení sirén neustává. Blíží se již jednotka Američanů.“⁶⁹ Z tábora uprchlo 28. dubna asi 50 vězňů, kteří s pomocí civilního obyvatelstva vyvolali ve městě Dachau povstání, jež brutálně potlačili esesmani.⁷⁰ Nicméně kolem tábora neustále létala spojenecká hloubková letadla a bylo zřejmé, že konec války je v dohledu, žádný transport se tedy již nevypravoval.⁷¹

Ráno 29. dubna dostal velitel 3. praporu 157. pluku 45. pěší divize Felix L. Sparks depeši s rozkazem, aby se zmocnil tábora. Se svojí rotou postupoval podél železniční vlečky a kolem poledne se dostal do areálu tábora. Když kolem sebe uviděli američtí vojáci stovky zbídačených a hladem zubožených mrtvol, neovládli se a zabili přibližně 20 esesmanů⁷², kteří se jim vzdali. Rozkaz k osvobození tábora dostala v noci téhož dne také 42. pěší divize v čele s velitelem Harrym J. Collinsem, jež se přiblížila k táboru již kolem třetí hodiny odpolední. O osvobození koncentračního tábora Dachau se tedy zasloužily jednotky 42. a 45. pěší divize 7. americké armády, kdy rota

⁶⁷ KROUPA, s. 21.

⁶⁸ ZÁMEČNÍK, s. 316–317.

⁶⁹ *Koncentrační tábor Dachau – Symbol utrpení českých kněží*. In: Moderní dějiny [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/koncentracni-tabor-dachau-symbol-utrpeni-ceskych-knezi/>.

⁷⁰ KROUPA, s. 21.

⁷¹ ZÁMEČNÍK, s. 316–317.

⁷² Při pozdějším průzkumu v USA vyšetřovatelé zjistili, že mrtvých esesmanů mohlo být přibližně 50. HES, s. 37.

plukovníka Sparkse sehrála největší roli.⁷³ Když Američané vstoupili do tábora, našli zde kolem 32 000 zubožených a k smrti vyčerpaných vězňů.⁷⁴

Po osvobození zemřelo v Dachau více než 3000 osob, úmrtnost byla spojená s přejedením vyhladovělých vězňů. Jejich tělo nepřijalo velké množství jídla, které dostalo první den osvobození, a v důsledku toho vyčerpaný člověk zemřel. Pamětník Heinz J. Herrmann vypovídal: „*Poté co již několik dnů nefungovala kuchyně a také neměla z čeho vařit, byly z přeplněných skladů správy SS přivezeny hromady masových konzerv a rozděleny mezi vězně. Důsledky byly katastrofální. Většina se lačně vrhla na studené, příliš mastné jídlo, kterému už dávno odvykli. Mnozí z nich pak na následky této své první svobodné hostiny bídně zahynuli.*“⁷⁵ Další dny již začali Američané zásobování organizovat, nejdříve rozdávali potravinové balíčky, později už se začalo v kuchyni vařit a podávat teplé jídlo.⁷⁶

Američané se postupně snažili navrátit vězně zpět do jejich rodných zemí, ale příslušníci některých národností se nechtěli do své vlasti vrátit, např. do Polska nechtělo mnoho Poláků, protože bylo ovládané Sovětským svazem. Češi a Slováci mohli opustit brány koncentračního tábora mezi prvními a vydat se na cestu domů. Český vězeň Jan Květoň vzpomínal, jak se i on dočkal repatriace a odjel druhým československým transportem zpět do své vlasti: „*Konečně všichni zdraví dočkali se repatriace. Den před odjezdem prošli jsme všichni t. zv. americkou desinfekcí a odšivovací procedurou. Každý podle potřeby dostal nové boty a SSmanský oděv. Prádlo spodní bohužel už nebylo. Odpoledne vydána všem účastníkům studená strava pro den převozu a vydány pokyny pořadatelům pro nástup a převoz. Budiček stanoven na 3.30 hod. nástup na „apeláku“ ve 4.30 hod. Přesně v úterý dne 22. května 1945 procházel druhý transport*

⁷³ DISTEL, s. 270–271.

⁷⁴ HES, s. 16.

⁷⁵ HERRMANN, s. 108.

⁷⁶ Tamtéž.

čsl. příslušníků branou koncentračního tábora Dachau ven“.⁷⁷ V červnu zůstávalo v Dachau stále ještě 10 224 lidí.⁷⁸

⁷⁷ KVĚTOŇ, Jan, *Návrat s Dachau do vlasti – II. transport*. In: Faltus, Emanuel (ed.), *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek*, Praha 1946, s. 193.

⁷⁸ KROUPA, s. 21.

3 Táborový řád

Od počátku se nacisté snažili ve všech táborech nastolit pevný řád. Jak již autorka zmínila, v roce 1933 a na začátku roku 1934 schválili několik táborových předpisů. Všechny jsou odvozeny od směrnic pro policejní a soudní vazbu s výjimkou těch, které vznikly v Dachau. Ačkoli Himmler nechal postavit koncentrační tábor Dachau jako státní koncentrační tábor, pokoušel se z něj udělat tábor sféry vlivu SS. Jiné tábory se snažily vypadat jako běžné vězeňské zařízení, ale v Dachau Himmler usiloval o zdokonalení a systematizaci teroru a diktatury. Theodor Eicke vytvořil organizační strukturu, jež se později uplatnila ve všech koncentračních táborech. Správa tábora se dělila na 7 částí; velitelství, náčelník štábu, strážní oddíl SS, lékař SS, politické a ekonomické oddělení.⁷⁹ Stráž tvořilo *SS-Sturmbann D* (Dachau) pod velením Lipperta, toho zastupoval *SS-Untersturmführer* Max Koegel. Stráže regulovala kasárenská denní služba, tzv. *Kasernentagendienst*. Politické oddělení provádělo výslechy, mělo podíl na přípravě propouštění a bylo táborovou kanceláří policie. Odbor ekonomických záležitostí spravoval dílny, které v táboře vznikaly.⁸⁰

V květnu 1934 založil Eicke novou funkci *Schutzhaftlagerführer*, jemuž náležela odpovědnost za vězeňský tábor. Prvním, kdo vykonával tuto funkci, se stal Günther Tamaschke, pod něhož spadali podřízení *SS-kompanieführer*⁸¹ a další členové personálu SS. Později v táboře zastávali funkci *Schutzhaftlagerführera* dva až tři muži, z nichž první zastupoval velitele tábora.⁸² Ubytovací objekty měly danou organizační strukturu, skládala se z deseti baráků, přičemž každý barák měl pět místností. Při plném stavu obývalo uvedené domy 54 vězňů, kteří tvořili tzv. *Korporalschaft*⁸³ v čele s korporálem. Všech 54 lidí vytvářelo rotu, v jejímž vedení stál feldvébl a poddůstojník ve funkci *SS-kompanieführera*. Sedmá rota byla trestná, tvořili ji převážně židé.⁸⁴

⁷⁹ DISTEL, s. 237–238.

⁸⁰ Tamtéž, s. 238.

⁸¹ Velitelé rot SS.

⁸² ZÁMEČNÍK, s. 40.

⁸³ Společnost vězňů ubytovaná v barácích.

⁸⁴ DISTEL, s. 238.

Zpočátku měly koncentrační tábor Dachau pod dozorem jednotky *Allgemeine-SS*⁸⁵ společně s policií, ale od začátku června 1933 kontrolovaly tábor svazy SS samostatně, dohlížející členové bydleli v bezprostřední blízkosti koncentračního tábora. Vzniklé strážní svazy se na podzim 1934 vyčlenily ze všeobecné SS a byly přiřazeny k nově založené instituci s názvem Inspekce koncentračních táborů. Uvedené svazy byly přímo podřízeny Eickemu a spojeny se systémem koncentračních táborů. Od roku 1936 se začaly tyto jednotky oficiálně nazývat *SS-Totenkopfverbände*⁸⁶ a organizovaly se do úderných praporů.⁸⁷ V polovině roku 1937 se úderné prapory sloučily do tří oddílů *SS-Totenkopf* Horní Bavorsko, Braniborsko a Durynsko a připojily se ke třem hlavním koncentračním táborům Dachau, Sachsenhausen a Buchenwald. Útvary *SS-Totenkopf* nepatřily pod wehrmacht ani pod policii, ale vystupovaly jako „*stálá ozbrojená jednotka SS k řešení zvláštních úkolů policejní povahy*“.⁸⁸

⁸⁵ Jednotky všeobecné SS.

⁸⁶ Jednotky umrlčích lebek.

⁸⁷ *Vznik a první nasazení jednotek SS*. In: Válka.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10433-Vznik-a-prvni-nasazeni-jednotek-SS>.

⁸⁸ SOFSKY, s. 108–109.

4 Běžný den vězně v roce 1933

V táboře vězni pracovali od pondělí do soboty, neděle byla vedena jako odpočinkový den. Běžný pracovní den vězně vypadal tak, že v 6 hodin ráno tlampač⁸⁹ ohlašoval budíček. Pak vězni museli ustlat slámníkové postele, v půl sedmé nastupoval celý tábor⁹⁰ na *Appellplatz*, na kterém se nacházel stupínek, z něhož *Schutzhaftlagerführeri* nařizovali rozkazy, četli nařízení a další různé informace. Když skončil nástup, na povel „*Arbeitskommado formiert!*“ se všichni zorganizovali do pracovních komand, které vedli kápoové. Do 11 hodin vězni pracovali a o půl dvanácté dostávali v jídelně mimo tábor oběd. Po jídle měli půlhodinovou pauzu využívanou ke čtení, lenošení či kouření. Od 13 do 17 hodin pracovali na odpolední směně, v půl šesté obdrželi večeři a po té následoval nástup samostatné skupiny vězňů před svým barákem. Celkový stav osazenstva hlásili *SS-kompanieführerovi*, ten počet zkontroloval a pak mohli využít osobní volno. Když tlampač ve 21 hodin ohlásil večerku, museli již zhasnout a stráže mohly vystřelit na kohokoliv, kdo by opustil barák. V sobotu vězni pracovali jen půl dne a v neděli odpadly práce i nástupy na *Appellplatzu* a vstávali o půlhodinu později.⁹¹

Vězni nebyli spokojeni s táborovou stravou, ale najedli se rozhodně lépe než za druhé světové války.⁹² Na tři dny každý vězeň dostával 1,5 kg chleba. K snídani obdrželi černou náhražkovou kávu, k obědu několik vařených brambor a jednu naběračku *Eintopf*⁹³, v němž se nejčastěji nacházely zadělávané držky, ovesné vločky se šlachovitým masem nebo také rybí maso, šťouchané brambory, rýže či krupice. Večeře se skládala obvykle z kousku sýra nebo salámu. Kdo chodil pracovat, měl ke svačině v 9 a v 16 hodin chleba a čaj. V bunkru panovalo pravidlo, že teplé jídlo bylo jen každý čtvrtý den. Vězni, kteří měli peníze nebo jim je posílali příbuzní, mohli

⁸⁹ Tlampač sloužil k vyhlásování různých nařízení, např. k vysílání vládních rozhlasových projevů. Někdy se používal k reprodukci hudby. ZÁMEČNÍK, s. 43.

⁹⁰ Každý barák měl své určené místo na *Appellplatzu*. Na nástupu každý den *Schutzhaftlagerführeri* sčítali vězně, i když byli vězni nemocní, museli se na nástup dostavit, proto je tam často spoluvězni odnášeli. HESS, s. 104.

⁹¹ ZÁMEČNÍK, s. 41–42.

⁹² Za druhé světové války se snažil Himmler na táborové stravě co nejvíce ušetřit. Usiloval o to, aby jídlo bylo jednoduché, levné a obsahovalo všechny vitamíny. Proto vězni dostávali především syrovou cibuli, česnek a tuřín, brambory se vařily ve slupce a později se i přímo do jídla zavařovaly rozstrouhané se slupkami. Tamtéž, s. 199.

⁹³ *Eintopf* znamená v německé kuchyni jídlo z jednoho hrnce. Do hrnce se dá většinou několik surovin, proto má tato polévka velmi hustou konzistenci.

nakupovat v táborové kantýně základní potraviny. Většina z nich se však do jídelny nedostala, protože neměla Říšské marky.⁹⁴

Dále je potřeba zmínit se o hygieně v táboře. Nacházely se zde záchody i umývárny. Zprvu se vězni koupali v napuštěné prohlubni, která dříve sloužila jako smetiště, tudíž znečištěná voda zapáchala. Z tohoto důvodu vedení tábora koupání v této tůni zakázalo. Kapacita v umývárně však nestačila počtu vězňů, proto se vězni po namydlení navzájem polévali kýblem vody.⁹⁵ Každý vězeň měl povinnost si o víkendu vlasy stříhat na tzv. vojenský sestřih. Pokud někdo nosil delší vlasy, než nařízení dovoľovalo, celému *Korporalschaftu* by hrozil trest ostríhání dohola. Vězni nejdříve nosili svůj vlastní oděv, který nemuseli odevzdávat a skládali si ho v hlavách u postele. Později dostali vyrazené uniformy a boty, civilní oděv již měli za úkol odevzdat.⁹⁶

Paradoxně se v koncentračním táboře, kde nebyla dodržována základní lidská práva, konaly bohoslužby. Pořádaly se každou neděli v místnosti vedle pošty s přineseným provizorním oltářem. Do tábora pravidelně docházel kázat místní farář z Dachau, jehož jméno není uvedeno v žádných dochovaných spisech. Mše se účastnilo průměrně 20 lidí. Blízko světnice, kde se konalo modlení, však probíhaly procedury spojené s uvítáním nováčků. Do náboženských zpěvů se tak mísil křik týraných, i přesto se vězni snažili nepodlehout svým černým myšlenkám.⁹⁷ Na podzim roku 1933 v objektu tábora zřídili knihovnu, jež obsahovala církevní kalendáře a misionářské knihy, které donesl místní farář. Knihovna také shromažďovala několik dobrodružných knih, např. od Karla Maye, ty se staly mezi vězni velmi oblíbenými. Zároveň nesmí být opomenuta literatura určená k převýchově.⁹⁸ Obsah knihovny se do osvobození tábora rozrostl na 15 000 až 18 000 děl.⁹⁹

Himmler pravděpodobně plánoval, že koncentrační tábory nebudou sloužit jen jako dočasné zařízení, ale mohly by mít podíl na částečném ekonomickém

⁹⁴ DISTEL, s. 242.

⁹⁵ ZÁMEČNÍK, s. 44.

⁹⁶ Tamtéž, s. 41–42.

⁹⁷ Tamtéž, s. 43.

⁹⁸ Tamtéž, s. 44.

⁹⁹ DISTEL, s. 242.

osamostatnění SS. Využití levné pracovní síly vězňů byl skutečný účel věznění. Himmlerův původní plán práce byl takový, že by se vězni využili ke kultivaci močálů a vřesovišť v okolí Dachau, ale z pohledu vedení SS mohla být práce vězňů využita efektivněji. Při přestavbě muniční továrny se zřídily základy řemeslnických dílen. Vzhledem k rostoucí organizaci SS nacisté potřebovali pracovníky na stavby objektů, sídlišť a domů pro důstojníky. V dílnách vězni vyráběli příslušenství a nábytek pro nově postavené objekty. Krejčovské, obuvnické a sedlářské dílny šily uniformy a výstroje pro SS.¹⁰⁰ Štěrkovna byla pro všechny pracovištěm hrůzy, protože vězně na tomto pracovišti esesmani často umořili k smrti, zastřelili je na útěku nebo vězni sami spáchali sebevraždu.¹⁰¹ Zaměstnávali se tam zejména židé, ale hlavně vězni, kteří měli svoji složku označenou jako „RU“¹⁰².

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 240.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 241.

¹⁰² Rückkehr unerwünscht, což znamená návrat nežádoucí. ZÁMEČNÍK, s. 47.

5 Kategorizace vězňů

V letech 1937–1938 zavedl Loritz modrobílý pruhovaný vězeňský oděv a značení vězňů různými barevnými trojúhelníky. Zatímco se dříve jednotlivé kategorie vězňů lišily barevnými tečkami a pruhy na oblečení, teď měli vězni přišité barevné trojúhelníčky na levém prsu a pravé nohavici. Politickým vězňům patřil znak červený, tato barva v táboře převládala, přičemž je třeba dodat, že většina vězňů české národnosti nosila uvedené označení.¹⁰³ Do červených trojúhelníků se navíc psalo počáteční písmeno, které značilo jejich národnost. Čeští političtí vězni měli písmeno T (Tscheche).¹⁰⁴ Kriminálíkům náležela zelená barva, asociálům¹⁰⁵ černá. Fialové trojúhelníky, jež patřily Svědkům Jehovovým, se v táboře nacházely ojediněle. Poslední barvou byla růžová, kterou povinně nosili homosexuálové.¹⁰⁶ Židé měli ještě našitý napříč základním trojúhelníkem trojúhelník žlutý, tím vznikla Davidova hvězda. Nad trojúhelníkem bylo napsané na bílém obdélníku vězeňské číslo. Český vězeň Karel Kašák vzpomíná, že v březnu 1943 velká většina vězňů nemusela nosit vězeňský pruhovaný oblek a dostala různé civilní šaty, které esesmani dopravili do Dachau z jiných koncentračních táborů. Ale i na tomto oblečení museli vězni nosit barevný trojúhelník a číslo.¹⁰⁷

Dne 9. března 1937 nacisté provedli v celém Německu akci proti kriminálním recidivistům, která zařídila naplnění koncentračních táborů. Kriminálíků bylo asi 2000, do Dachau poslali kolem 300 a zbytek dopravili do Sachsenhausenu a Buchenwaldu. Následovala celá řada podobných akcí, např. každý kriminální okres v Třetí říši musel v období od 13. do 18. června 1938 dodat do koncentračního tábora nejméně 200 asociálních mužů, kteří jsou schopní práce a zároveň všechny židy mužského pohlaví,

¹⁰³ MOULIS, s. 10.

¹⁰⁴ *Přehled rozlišovacích prvků vězňů koncentračních táborů*. In: Vojenský historický ústav Praha [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/exhibit/prehled-rozlisovacich-prvku-veznu-koncentracnich-taboru/>.

¹⁰⁵ Asociálové se podle úřadů štítily práce.

¹⁰⁶ MOULIS, s. 10.

¹⁰⁷ KAŠÁK, s. 22.

již měli zápis v trestním rejstříku. Touto akcí se zvýšil v Dachau počet vězňů z 3410 na 6166 osob.¹⁰⁸

5.1 Homosexuálové

Před tím, než se nacisté chopili moci, byla homosexualita v Německu trestná. Nicméně existovaly různé časopisy a organizace, které prosazovaly toleranci k homosexuálům. Nacisté vše zakázali a v roce 1934 (po noci dlouhých nožů) začali posílat homosexuály do koncentračních táborů. Dne 12. července 1934 vydal Hlavní říšský bezpečnostní úřad výnos, jenž nařizoval posílání do časově neomezené preventivní policejní vazby všechny homosexuály, kteří měli homosexuální styky s více než jedním partnerem, z tohoto nařízení byli vyjmuti vykastrování homosexuálové. Je zřejmé, že se nacisté snažili homosexualitu vymýtit jako škodlivou epidemii. V Dachau se stali izolovanou skupinou, které se stranili i ostatní vězni, navíc velká řada z nich musela podstoupit vasektomii. Přesný počet homosexuálů umístěných v Dachau není znám, protože při přijetí některé esesmani zařadili do jiných vězeňských kategorií. Podle neúplných záznamů jich prošlo táborem 583 a 100 z nich v táboře zemřelo.¹⁰⁹ Před osvobozením nacisté v Dachau registrovali 109 homosexuálních vězňů.¹¹⁰

5.2 Svědkové Jehovovi

Nacisté organizaci Svědků Jehovových rozpustili 28. června 1933¹¹¹ a jejich náboženství zakázali. Do roku 1939 zavírali svědky Jehovovy do koncentračních táborů obvykle proto, že se většina svědků neúčastnila žádných voleb. S nástupem druhé světové války jich v táboře přibývalo, protože odmítali vojenskou službu a jakoukoliv jinou práci spojenou s válkou. Svědkové Jehovovi přijímali ponižování a týraní s odevzdáním, byli přesvědčeni, že je Jehova podrobuje zkoušce. Proto se ani nepokoušeli o útěk, a tak je esesmani nasazovali na pracoviště, kde se obtížně prováděl dozor, např. na zemědělské práce. Ženy dokonce pracovaly v domácnostech vysokých

¹⁰⁸ ZÁMEČNÍK, s. 66.

¹⁰⁹ DISTEL, s. 256.

¹¹⁰ ZÁMEČNÍK, s. 183.

¹¹¹ *Nacistické zlo odhaleno*. In: *Probud'te se!* [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/lp-b/101995603>.

funkcionářů SS bez dozoru. V Dachau tvořili svědkové Jehovovi jen malou skupinu, v roce 1937 se jich zde nacházelo 144. Před koncem války čítala skupinka 87 lidí.¹¹²

5.3 Interbrigadisté

Další skupinu v táboře tvořila skupina interbrigadistů, jinak označovaná jako *Spanienkämpfer*. Zahraniční interbrigadisté bojovali v občanské válce ve Španělsku v letech 1936 až 1939.¹¹³ První velký transport přijel do Dachau 1. května 1941 a přivezl 145 Rakušanů. Poté následovaly další transporty složené z různých národností. Mezi ostatními vězni se těšili oblibě, protože se chovali statečně vůči esesmanům a solidárně k jiným vězňům. Dochované zprávy hovoří o tom, že v květnu 1944 bylo v Dachau umístěno 536 interbrigadistů.¹¹⁴

5.4 Romové

Nacistická rasová ideologie označila Romy a také Sinty¹¹⁵ za osoby, které neměli žádné právo na život. Romové a Sintové byli pro nacisty nepohodlná skupina německého obyvatelstva. Ve větším počtu začali Romové přicházet do Dachau po roce 1936, jelikož vydala bavorská policie směrnici pro uvalení vazby na tzv. „škůdce národa“. Dne 8. prosince 1938 zveřejnil Himmler výnos o boji proti cikánskému zlořádu, jež upravoval řešení „cikánské otázky“ na rasovém základě ve Třetí říši.¹¹⁶ V roce 1939 proběhla v rakouském Burgenlandu velká zatýkácká akce, po které nacisté deportovali do Dachau na 553 příslušníků romské rasy. Velkou většinu Romů nacisté soustředili spíše do koncentračního tábora v Osvětimi, zde pak byli vybírání praceschopní Romové a posílání do jiných táborů, např. do Buchenwaldu nebo Flossenbürgu. Z těchto táborů

¹¹² ZÁMEČNÍK, s. 181–182.

¹¹³ *Občanská válka ve Španělsku*. In: Paměť národa [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/obcanska-valka-ve-spanelsku>.

¹¹⁴ DISTEL, s. 256.

¹¹⁵ Sintové byli romská populace ve střední Evropě.

¹¹⁶ „Cikánský tábor“ v koncentračním táboře Auschwitz – Birkenau. In: Holocaust.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/cikanske-tabory/cikansky-tabor-v-koncentracnim-tabore-auschwitz-birkenau/>.

poté přicházeli do Dachau. Dne 14. listopadu 1944 přijel z Budapešti velký transport se 156 Romy.¹¹⁷

5.5 Vězni z okupovaných zemí

První transport z okupovaného Rakouska dorazil do Dachau 1. dubna 1938, v něm přijelo 150 Rakušanů. Do Dachau se z Rakouska dostaly významné osobnosti, např. Maxmilian a Ernst Hohenbergovi¹¹⁸ nebo starosta Vídně Richard Schmitz.¹¹⁹ Dne 16. září 1939 přijelo nákladními auty do tábora prvních 25 Poláků a dalších 74 ve dvou transportech o pár dní později (21. a 23. září). Po znovuotevření tábora v letech 1940 a 1941 nacisté začali s deportováním vězňů z dalších okupovaných zemí, zpočátku je dopravovali jednotlivě nebo v malých skupinkách. Vlivem posílení partyzánského hnutí v Jugoslávii přišli do Dachau Jugoslávci¹²⁰, kteří byli vedeni v záznamech jako Srbové, Chorvati a Slovinci. V lednu 1943 jich evidovali přes 800, později se jejich počet stabilizoval přibližně na 3000.¹²¹

Masové deportace z okupovaných zemí nacisté zahájili až v létě 1944, kdy přijel 21. června hromadný transport Francouzů z Compiègne, který přivezl 2140 osob. Francouzi se stali jednou z největších skupin v Dachau. Dne 26. dubna 1945 čítal registr francouzských osob v koncentračním táboře 5387. V posledních dnech před osvobozením dorazilo do Dachau mnoho transportů z evakuovaných táborů, které přivezly 2909 Francouzů, jejichž většina nebyla započítána do registru z 26. dubna. Téhož dne čítal koncentrační tábor 945 Belgičanů a 836 Nizozemců. Kromě toho nacisté věznili v koncentračním táboře Dachau 21 198 Maďarů včetně 17 604 židů.¹²²

¹¹⁷ ZÁMEČNÍK, s. 185.

¹¹⁸ Synové následníka rakouského trůnu Františka Ferdinanda d'Este.

¹¹⁹ ZÁMEČNÍK, s. 79–80.

¹²⁰ Spoluvězni označovali blok č. 24, ve kterém byli ubytovaní Jugoslávci, jako partyzánský blok. DISTEL, s. 258.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž, s. 257–258.

5.6 Židé

5.6.1 Židé v moci nacistů

Nacisté zastávali názor, že árijci, tj. Němci jsou synonymem dobra, zdraví a přirozenosti a přímý protiklad těchto hodnot představují falešní a zrádní židé. Podle německého nacistického mínění byl každý žid lhář, pokrytec, příživník a parazit, jak napsal Adolf Hitler ve své knize *Mein Kampf*. „Zlo, jež měla židovská rasa od věků v krvi, nebylo možné žádnou asimilací vykořenit.“¹²³ Tato tvrzení šířili nacisté dávno předtím, než se rozhodli evropské židy vyhladit. Jejich myšlenky a teze se objevovaly v nacistických projevech, na stránkách novin, na letáčích a dokonce i v dokumentárních filmech. „Židé byli vši roznášející nemoci, obtížný hmyz, štěnice a blechy, které bylo nutné vyhubit, aby nenakazili zdravé jádro německé společnosti. Byli jako vřed, který se musí vyříznout, jako tuberkulózní ložisko, jež je třeba izolovat a odstranit.“¹²⁴ Nacistická ideologie hlásala, že židé představují nebezpečí pro všechny zdravé evropské národy už samotnou existencí a také navíc záměrně škodí tím, že svádějí a oplodňují nevinné německé dívky, čímž oslabují árijskou krev.¹²⁵

Nebezpečí, které bylo představováno židovskou rasou, definovala nacistická ideologie také politicky. Židé podle ní nesli odpovědnost za to, že Německo a Rakousko-Uhersko prohrály v první světové válce. Vnutili Německu Versailleskou smlouvu, a proto přišel německý národ o obrovská území a musel platit vysoké reparace. Postarali se také o vznik Výmarské republiky, jež byla německému národu cizí a škodila jeho zájmům.¹²⁶ Roku 1933 se nacházelo v Německu přes 500 000 židů, asi třetina jich žila v Berlíně a 20 % představovali tzv. Ostjuden, což byli emigranti, kteří přišli z Polska. Na prvním místě chtěl Hitler ochránit árijskou krev. Proto nařídil zákonem ze 14. července 1933 sterilizaci nositelů dědičných chorob, jež lékaři provedli do roku 1939 u více než 350 000 osob.¹²⁷

¹²³ NAIMARK, Norman M., *Plameny nenávisti. Etnické čistky v Evropě 20. století*, Praha 2006, s. 57.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ TERNON, Yves, *Genocidy XX. století. Zločinný stát*, Praha 1997, s. 118.

¹²⁶ NAIMARK, s. 58.

¹²⁷ TERNON, s. 119.

Nacisté se snažili, aby zpřetrhali navždy a nevratně pevnou síť vztahů mezi židy a nežidy a přitom co nejméně poškodili Němce a německou ekonomiku. Hitler si musel vybrat mezi dvěma metodami: brutální a anarchistickou, kterou hlásali ministr propagandy Josef Goebbels a Julius Streicher a racionální a byrokratickou, kterou doporučovali ministr letectví Hermann Göring, Heinrich Himmler a Reinhard Heydrich. Je očividné, že dal Hitler přednost legalizovanému, kontrolovatelnému a pro obyvatelstvo přijatelnějšímu vyloučení ze společnosti. Goebbels vyhlásil 1. dubna 1933 bojkot proti židovským obchodům, bankám, lékařům a advokátům, jenž se stal po převzetí moci nacisty prvním veřejným vystoupením NSDAP proti židovským spoluobčanům. „*Zákonem na obnovení úřednictva z povolání jakožto stavu*“ ze 7. dubna 1933 byla vytvořena právní základna pro odstranění neárijských úředníků z jejich míst. Goebbels propustil 381 židovských soudců a ze seznamu advokátů vyškrtl 1400 židů. Do ledna roku 1934 vyhodil z jejich pracovních míst 2600 židovských lékařů, např. mnichovský starosta Karl Fiehler vydal nařízení, podle kterého mohli židovští patologové pitvat jen mrtvé židy.¹²⁸ Od tohoto okamžiku už pomluvy, zastrasování a ponižování židovských obyvatel neustaly.¹²⁹

Občany s menšími právy se němečtí židé stali s konečnou platností 15. září 1935, kdy nacistická strana přijala tzv. norimberské zákony. Vyhlášeny byly u příležitosti každoročního sjezdu NSDAP v Norimberku. Šlo především o dva ústavní zákony, zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a německé cti. Zákon o říšském občanství stanovil, že občanem Říše může být pouze Němec nebo člověk s příbuznou krví. V okamžiku zavedení tohoto zákona ztratili němečtí židé svá politická práva a stali se státními příslušníky, zatímco árijsší Němci byli označeni jako říšští občané. Nacisté zákon postupně doplnili do roku 1943 třinácti prováděcími nařízeními. Už o dva měsíce později, 14. listopadu 1935, bylo vydáno první z těchto prováděcích nařízení, které stanovilo, kdo je žid. Kdo měl alespoň tři prarodiče židovského vyznání, toho pokládal zákon za *Voljude*. Jedinci s jedním nebo dvěma židovskými prarodiči byli považováni za tzv. židovské míšence I. nebo II. stupně. Tato

¹²⁸ BURLEIGH, Michael, *Třetí říše. Nové dějiny*, Praha 2008, s. 241.

¹²⁹ MÜLLER, Helmut a kol., *Dějiny Německa*, Praha 1995, s. 279.

kategorizace hrála velkou roli při pronásledování, jelikož míšenců se dlouho různé represe netýkaly tolik jako židů označených za *Voljude*.¹³⁰ Druhý zákon, zákon na ochranu německé krve a německé cti, zakazoval uzavírat sňatky mezi židy a Němci a zapovídal také jejich mimomanželský styk. Židovským domácnostem bylo zakázáno zaměstnávat německé služebné ve věku do 45 let nebo vztyčovat německou vlajku.¹³¹ Od 14. listopadu 1935 židé nemohli chodit k volbám, a rovněž museli odejít ze státní správy židovští váleční veteráni. Nařízení a příkazů, co všechno židé mohli a měli zakázáno vykonávat, bylo mnoho. Zmínit lze např. zákaz vyvěšování německé státní vlajky, používání „německého pozdravu“, držení lovecké povolenky, koupání se ve veřejných bazénech či směňování peněz. Od 19. září 1941 měli židé povinnost nosit našitou žlutou židovskou hvězdu. Toto označení museli mít našité na levé straně hrudi a nosit ho jak na svrchním tak spodním oděvu.¹³²

Od 13. března 1938 byly všechny antisemitské zákony a nařízení schváleny také v Rakousku.¹³³ Se zabráním Sudet, zřízením Protektorátu Čechy a Morava a vytvořením Slovenského štátu se v nacistických rukách ocitlo 350 000 Židů. Nacisté nejprve chtěli, aby židé z Německa a z Evropy emigrovali do Palestiny. Hitler považoval Palestinu za ideální místo, protože byla izolovaná, ekonomicky bezvýznamná a měla nedostatek přírodních zdrojů. Navíc ji spravovali Britové, kteří by podle jeho názoru nikdy nepřipustili, aby tam vznikl nezávislý židovský stát.¹³⁴ Jen v roce 1933 uteklo z Německa 40 000 židů. Během nacistické vlády spáchalo přibližně 10 000 německých židů sebevraždu nebo se o ni alespoň pokusilo.¹³⁵ Navzdory pronásledování a šikaně

¹³⁰Norimberské zákony (1935). In: Holocaust.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/holocaust/historicky-kontext/nacisticka-ideologie/norimberske-zakony-1935/>.

¹³¹Norimberské zákony z roku 1935. In: Moderní dějiny [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/norimberske-zakony-z-roku-1935/>.

¹³²Označování Židů Davidovou hvězdou. In: Holocaust.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/ghetto-bez-zdi/protizidovske-zakony-a-narizeni/protizidovska-narizeni-tykajici-se-oznacovani/oznacovani-zidu-davidovou-hvezdou/>.

¹³³BURLEIGH, Michael, *Rasistický stát. Německo 1933–1945*, Praha 2010, s. 89–90.

¹³⁴TERNON, s. 120.

¹³⁵BURLEIGH, *Třetí říše*, s. 241.

odešla z Německa a Rakouska do listopadu 1938 méně než polovina všech německých a rakouských židů.¹³⁶

5.6.2 Židé v Dachau

K vystěhování co nejvíce židů měly sloužit koncentrační tábory, kde nacisté židy soustřeďovali. V Dachau se nacházeli zámožní židé, kteří v táboře zakusili bídné a kruté životní podmínky, a kteří pak dostali možnost emigrovat. Po křišťálové noci¹³⁷, jež proběhla 9. listopadu 1938, byly koncentrační tábory připraveny na přijetí 20 000 až 30 000 židů. Následující den přijelo do Dachau více než 1000 židovských vězňů. V polovině listopadu 1938 nacisté v táboře shromáždili 11 911 židů a z toho 3700 bylo z Rakouska. Začátkem prosince se tito vězni začali pomalu propouštět pod podmínkou, že se vzdají majetku a emigrují do ciziny. Celkový stav vězňů se v prosinci 1938 snížil z počtu 14 232 na 8989 vězňů. V dubnu 1939 se počet ustálil zhruba na 3300 až 3900 vězňů.¹³⁸

5.7 Českoslovenští vězni

První státní příslušníci Československé republiky přijeli do koncentračního tábora Dachau jako političtí vězni ještě před obsazením Sudet německým vojskem. Byli to většinou lidé, kteří z různých důvodů bydleli v Německu, např. žili v manželském svazku s německým občanem.¹³⁹ Po zabrání Sudet na podzim 1938 je známo několik jmen českých vězňů z Mostu.¹⁴⁰ Po 15. březnu 1939 deportovali nacisté další české vězně převážně z jižních Čech a Prahy, zpravidla mezi ně patřili komunisté nebo členové Svazu přátel SSSR. Tito Češi bydleli v Dachau rozptýleně po různých blocích. Větší skupinka Čechoslováků přijela nákladními auty z Brna a Mauthausenu 16. června 1939. Skupina čítala 105 politických vězňů z Kladna, které gestapo zatklo za

¹³⁶ BREITMAN, Richard, *Architekt „konečného řešení“: Himmler a vyvraždění evropských Židů*, Praha 2004, s. 61.

¹³⁷ Protižidovský pogrom, který se odehrál v noci z 9. na 10. listopadu 1938. Záminkou pogromu se stala vražda německého velvyslanckého rady Ernsta von Ratha v Paříži, kdy jej 7. listopadu zastřelil žid Herschel Grynszpan. Po celém Německu, Rakousku a Sudetech nacisté zapalovali synagogy, demolovali židovské obchody a byty. Během akce zavraždili 91 židů a 30 000 židů odvěkli do koncentračních táborů. NAIMARK, s. 64.

¹³⁸ ZÁMEČNÍK, s. 84.

¹³⁹ KAŠÁK, s. 14.

¹⁴⁰ KROUPA, s. 17.

předstírané zastřelení německého policisty v Kladně. Dne 18. června všechny československé politické vězně včetně této kladenské skupiny soustředili do izolovaného bloku č. 19. Vedoucím bloku se stal německý politický vězeň Hans Schrödel, který se k nim choval surově a zakazoval jim mluvit jejich rodným jazykem, též zapověděl styk Čechoslováků s ostatními zajatci, nakupovat v kantýně mohli jen v neděli dopoledne, když se tam nenacházel nikdo z ostatních vězňů. Většina Čechoslováků pracovala od té doby, co přijela, na plantážích. Posledního srpna roku 1939 si zapsal poručík Šimek, písař československého bloku č. 19, že 25 členů kladenské akce bylo toho dne propuštěno.¹⁴¹

Po zahájení druhé světové války z území Protektorátu Čechy a Morava přivezli nacisté 10. září 1939 do Dachau a Buchenwaldu asi 2000 Čechů. Přibližně polovina přijela do Dachau, mezi nimi např. redaktor Ferdinand Peroutka, malíř a spisovatel Josef Čapek, bývalý ministr Dr. Jaromír Malý nebo pražský primátor Dr. Petr Zenkl.¹⁴² Tento transport ubytovali do bloků č. 27 a 29.¹⁴³ Jak již bylo zmíněno, na konci září roku 1939 nacisté tábor evakuovali a vězni se dostali do jiných koncentračních táborů. Tito čeští vězni se do Dachau už nevrátili, proto se od roku 1940 vytvářela zcela nová československá komunita. Do konce roku 1940 nacisté deportovali do Dachau 978 Čechů, většinou to byli mladí muži nebo vojáci z povolání, kteří chtěli vstoupit do vojenské jednotky v Polsku nebo ve Francii, jež nacisté chytili při pokusech překročit státní hranici.¹⁴⁴ Dne 31. května 1940¹⁴⁵ přijeli s transportem do Dachau dva čeští komunističtí poslanci Ladislav Kopřiva a Gustav Klimt, ti strávili v Dachau pět let.¹⁴⁶ Významný funkcionář prvního odboje poslanec Josef Patejdl dorazil do Dachau 18. září 1940 transportem ze Sachsenhausenu, vážně onemocněl a 7. října zemřel. Ze Sachsenhausenu přijel také 14. prosince 1940 Msgr. Bohumil Stašek, předseda české lidové strany a organizátor slavné vlastenecké poutě u svatého Vavřínečka u Domažlic. Dne 24. ledna 1941 přivezli do Dachau známého českého publicistu Dr. Alfreda Fuchse,

¹⁴¹ KAŠÁK, s. 14–15.

¹⁴² LOUBAL, František, *Lidé beze jména. [Špilberk – Dachau – Buchenwald]*, Brno 1945, s. 35.

¹⁴³ KAŠÁK, s. 16.

¹⁴⁴ ZÁMEČNÍK, s. 185.

¹⁴⁵ KAŠÁK, s. 18.

¹⁴⁶ ZÁMEČNÍK, s. 186.

který kvůli práci na mrazu vážně onemocněl a za necelý měsíc, 16. února zemřel.¹⁴⁷ Jeho spoluvězeň Ludvík Henych vzpomínal na Fuchsovy poslední chvíle života: „*Alfred Fuchs a jeden český učitel u Olomouce pracovali společně. Byli nepřetržitě bití a aby byli hbitější, byli polití několika vědry ledové vody. Připomínám, že v ten den byla zima -28°C! [...] Oba zmínění stáli u brány, jejich šaty byly úplně zmrzlé a odstávaly od nich jako krunýře. [...] Teprve po dvou dnech byli přijati do lágrové „nemocnice“ (!), kde oba skonali na zápal plic a na těžké omrzliny.*“¹⁴⁸

Po úspěšném provedení atentátu na Reinharda Heydricha začaly vznikat obavy z persekuce českých politických vězňů. Do tábora přijel transport s 269 lidmi, který nechali esesmani celý popravit.¹⁴⁹ V listopadu 1942 dopravil transport z Mauthausenu 880 lidí, z nichž 250 bylo Čechů. S ním se dostal do tábora profesor teologické fakulty Univerzity Karlovy Dr. Josef Beran.¹⁵⁰ Transporty s vězni přijížděly stále i v dalších letech, většinou se skládaly z různých národností. Po roce 1942 nechali nacisté přemístit všechny české duchovní do Dachau, celkem jich táborem prošlo 106, z nichž 17 zemřelo.¹⁵¹

Českoslovenští vězni se z velké části podíleli na chodu kulturního života v koncentračním táboře. Komik a pražský taxikář Antonín Bartůněk často bavil své spoluvězně svými veselými parodiemi, nejčastěji parodoval státníky a diplomaty různých národností, které zaručeně každého rozveselily. Později s Emilem Františkem Burianem vystupovali každou neděli v nemocnici a snažili se zlepšit náladu nemocným a umírajícím. Tóny, které se linuly táborem, měl na svědomí kolínský kapelník Josef Ulc, jež vedl táborovou dechovou kapelu. Mezi úkoly vězeňské kapely patřilo především hrát esesmanům.¹⁵² Na těžké začátky táborového orchestru spojené s nedostatkem not na hraní Ulc vzpomíná: „*Z celého lágru bylo vybráno asi dvacet*

¹⁴⁷ KAŠÁK, s. 18.

¹⁴⁸ HENYCH, Ludvík, *Konec Dra Alfreda Fuchse v Dachau*. In: FALTUS, Emanuel (ed.), *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek*, Praha 1946, s. 36.

¹⁴⁹ KROUPA, s. 18.

¹⁵⁰ KAŠÁK, s. 20.

¹⁵¹ STRÍBRNÝ, Jan, *Duchovní v koncentračních táborech*. In: MOULIS, Miloslav (ed.), *Češi v nacistických koncentračních táborech, káznicích a věznicích*, Praha 1996, s. 60.

¹⁵² ZÁMEČNÍK, s. 188.

hudebníků, pro které se musely nástroje obstarati. V únoru 1941 bylo utvořeno zatím malé komando, které bylo zapsáno jako „Lagermusik“, které pobíralo tak zv. „Brotzeit“ t. j. přídavek chleba. Nastaly těžkosti, poněvadž jsme neměli noty pro orchestr. [...] Byl jsem „vytažen“ z mého pracovního komanda a určen, abych řídil rozepisování not. [...] Jedni linkovali, druzí schopnější opisovali housle a já aranžoval.“¹⁵³ Dr. František Němec byl pro nacisty důležitý díky jeho překladatelským schopnostem. Překládal vědecké články do němčiny z osmi různých jazyků a mimo to spolupracoval jako chemik ve výzkumné laboratoři.¹⁵⁴

¹⁵³ ULC, Josef, *Dachauská táborová hudba*. In: FALTUS, Emanuel (ed.), *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek*, Praha 1946, s. 69.

¹⁵⁴ KAŠÁK, s. 19.

6 Závěr

Předložená bakalářská práce by měla přispět k tomu, abychom si stále připomínali minulé události a do budoucna předešli jejich opakování. Cílem práce bylo objasnit, přiblížit a shrnout základní informace o koncentračním táboře Dachau, jeho historii a podobu, taktéž život a utrpení vězňů. Práce se zaměřila na vznik a vývoj tábora, který založil v roce 1933 nejbližší spolupracovník Adolfa Hitlera Heinrich Himmler. Bezprostředním spolupracovníkem Vůdce se stal díky jeho chladnokrevnosti a schopnosti vykonávat ty nejrůdnější úkoly. Zároveň bylo důležité věnovat se rozdělení vězňů do skupin, podle jejich přesvědčení, národnosti či orientace.

Koncentrační tábor Dachau dnes řadíme mezi přední koncentrační tábory Třetí říše. Jednalo se o nejstarší a nejdéle fungující tábor osvobozený Američany v novodobých dějinách. Během fungování koncentračního tábora v letech 1933 až 1945 skrze něj prošlo až 200 000 lidí, kteří by v našem současném světě mohli žít běžný poklidný život, ale pro nacisty kdysi představovali hrozbu, které se chtěli jakýmkoliv způsobem zbavit. Dohromady se jednalo o vězně 34 národností. Mezi těmito vězni bylo deportováno do pobočných satelitních táborů i 6000 žen. Podle doložených jmen zemřelých zahynulo v táboře 32 099 lidí, z nichž většina byla nejčastěji zpopelňována v kremačních pecích, ale při zkoumání ostatků v hromadných hrobech prokázaly pátrací služby Mezinárodního hnutí Červeného kříže dalších 9467 mrtvých. Celkem tedy v koncentračním táboře zemřelo 41 566 nevinných lidí. Jsou známy údaje o zbudování plynové komory obdobně jako v jiných koncentračních táborech, která běžně sloužila k usmrcování cyklonem B, ale v Dachau podle žádných dochovaných spisů není prokázáno její používání. V uvedeném čísle nejsou zahrnuta úmrtí, ke kterým došlo při evakuaci tábora a při pochodech smrti.¹⁵⁵

Právě tento tábor je brán jako místo, kde se začaly reorganizovat jednotky SS a právě tady vytvořil Theodor Eicke nová pravidla, jež se použila i v dalších koncentračních táborech. Tábor Dachau by se dal brát jako začátek karierního růstu,

¹⁵⁵ ZÁMEČNÍK, s. 328.

neboť odtud vzešli mnozí vrchní velitelé, kteří byli následně převeleni do jiných koncentračních táborů.

Díky iniciativě přeživších se v Dachau dnes nachází památník, který má návštěvníkům stále připomínat hrůzná utrpení, jež zde probíhala. Pietní místo geograficky a architektonicky přesně neodpovídá bývalému koncentračnímu táboru. Po válce prošel areál tábora a budovy různými proměnami, řada historických staveb byla modernizována, zbourána nebo zničena. Dnes jsou po některých z nich jen stopy a pozůstatky. Bývalí vězni se také zasadili o to, aby areál připomínal co nejvíce bývalou podobu tábora.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Seznam literatury

BREITMAN, Richard, *Architekt „konečného řešení“. Himmler a vyvraždění evropských Židů*, Praha 2004.

BURLEIGH, Michael, *Rasistický stát. Německo 1933–1945*, Praha 2010.

BURLEIGH, Michael, *Třetí říše. Nové dějiny*, Praha 2008.

DISTEL, Barbara, BENZ, Wolfgang, *Des Ort des Terrors. Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager. Band II. Frühe Lager*, München 2005.

HENYCH, Ludvík, *Konec Dra Alfreda Fuchse v Dachau*. In: FALTUS, Emanuel (ed.), *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek*, Praha 1946, s.35–36.

HERRMANN, Heinz J., *Můj boj proti konečnému řešení: Z Opavy a Prostějova přes Terezín, Osvětim – Birkenau a Dachau do Izraele*, Brno 2008.

HES, Milan, *A brány se otevřely... Osvobození 1945: Dachau – Osvětim – Terezín*, Praha 2015.

HESS, Sales, *KZ – Dachau eine Welt ohne Gott*, Nürnberg 1985.

KAŠÁK, Karel, *Češi v koncentračním táboře Dachau*. In: FALTUS, Emanuel (ed.), *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek*, Praha 1946, s. 14–22.

KROUPA, Vlastislav, *Koncentrační tábory „třetí říše“: Dachau, Mauthausen*, Praha 1986.

KVĚTOŇ, Jan, *Návrat s Dachau do vlasti – II. transport*. In: Faltus, Emanuel (ed.), *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek*, Praha 1946, s. 193–196.

LOUBAL, František, *Lidé beze jména. [Špilberk – Dachau – Buchenwald]*, Brno 1945.

MOULIS, Miloslav, CÍLEK, Roman, *Zapomeňte, že jste byli lidmi... Nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*, Praha 2005.

MÜLLER, Helmut a kol., *Dějiny Německa*, Praha 1995.

NAIMARK, Norman M., *Plameny nenávisti. Etnické čistky v Evropě 20. století*, Praha 2006.

SOFSKY, Wolfgang, *Řád teroru: koncentrační tábor*, Praha 2006.

STŘÍBRNÝ, Jan, *Duchovní v koncentračních táborech*. In: MOULIS, Miloslav (ed.), *Češi v nacistických koncentračních táborech, káznících a věznicích*, Praha 1996, s. 56–63.

TERNON, Yves, *Genocidy XX. století. Zločinný stát*, Praha 1997.

ULC, Josef, *Dachauská táborová hudba*. In: FALTUS, Emanuel (ed.), *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek*, Praha 1946, s. 69–78.

ZÁMEČNÍK, Stanislav, *To bylo Dachau*, Praha 2003.

7.2 Seznam internetových zdrojů

Außenlagernetz KZ Dachau. In: KZ – Gedenkstätte Dachau [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.kz-gedenkstaette-dachau.de/historischer-ort/aussenlagernetz-kz-dachau/>.

„*Cikánský tábor*“ v koncentračním táboře *Auschwitz – Birkenau*. In: Holocaust.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/cikanske-tabory/cikansky-tabor-v-koncentracnim-tabore-auschwitz-birkenau/>.

Koncentrační tábor Dachau – Symbol utrpení českých kněží. In: Moderní dějiny [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/koncentracni-tabor-dachau-symbol-utrpeni-ceskych-knezi/>.

Nacistické zlo odhaleno. In: Probud'te se! [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/lp-b/101995603>.

Noc dlouhých nožů 30. 6. 1934 – 87 let. In: Fronta.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/kalendar/noc-dlouhych-nozu/>.

Norimberské zákony (1935). In: Holocaust.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/holocaust/historicky-kontext/nacisticka-ideologie/norimberske-zakony-1935/>.

Norimberské zákony z roku 1935. In: Moderní dějiny [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/norimberske-zakony-z-roku-1935/>.

Občanská válka ve Španělsku. In: Paměť národa [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/obcanska-valka-ve-spanelsku>.

Označování Židů Davidovou hvězdou. In: Holocaust.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/ghetto-bez-zdi/protizidovske-zakony-a-narizeni/protizidovska-narizeni-tykajici-se-oznacovani/oznacovani-zidu-davidovou-hvezdou/>.

Přehled rozlišovacích prvků vězňů koncentračních táborů. In: Vojenský historický ústav Praha [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/exhibit/prehled-rozlisovacich-prvku-veznu-koncentracnich-taboru/>.

Topografische Verortung. In: KZ-Gedenkstätte Dachau [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.kz-gedenkstaette-dachau.de/historischer-ort/topografische-verortung/>.

Vznik a první nasazení jednotek SS. In: Válka.cz [online], [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10433-Vznik-a-prvni-nasazeni-jednotek-SS>.

8 Resumé

The presented bachelor thesis considers the oldest and longest-running Nazi concentration camp Dachau, which was primarily intended for political prisoners and later for Jews. The camp made infamous history because of the brutal violence perpetrated against these prisoners. It basically became a prototype for other Nazi concentration and extermination camps, which were inspired by both its exterior and interior, but also by its organization. The aim of this bachelor thesis is to present the history of the concentration camp from its establishment to the subsequent liberation by the US military. The first part of the thesis deals with the history of the Dachau concentration camp, which was founded by SS-Reichsführer Heinrich Himmler. This part also includes information regarding the newly created camp rules and organizational structure which were designed by Theodor Eicke and later used in all other concentration camps. The second part of the project describes a normal day in the life of a prisoner in 1933 and what the prisoner's duties were, the author also deals with the division of prisoners into groups, for example homosexuals, interbrigadists, Romanians, Czechoslovaks and Jews and their deportation to Dachau.

During the operation of the concentration camp from 1933 to 1945, up to 200 000 people passed through its gates. These people would have lived a normal peaceful life in our current world, but once posed a threat to the Nazis who wanted to get rid of them in any way possible. In total, these were prisoners of 34 nationalities. Among them, 6000 women were deported to subsidiary satellite camps. According to the documented names of the dead, 32 099 people died in the camp, most of whom were cremated in cremation furnaces, but the International Red Cross Movement's search services found another 9467 dead when examining the remains in mass graves. Thus, a total of 41 566 innocent people died in the concentration camp. This number does not include deaths that occurred during the evacuation of the camp and during death marches. Thanks to the initiative of the survivors, today there is a memorial in Dachau which aims to remind visitors of the terrible suffering that took place there.